

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Michaël 2016

Thuis

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
20e jaargang nr. 4, Michaël 2016

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
De naam die ons verbindt 1
Thema: Thuis 2
Serie: Op de groei 16
90 jaar Christengemeenschap in Nederland 20
Bestuur en instellingen 25
Versterking van de Christengemeenschap 29
Berichten uit de gemeenten 30
Allerlei 32
Internationaal 36
Boeken 37
Aankondigingen 39
Gestorvenen 40

Redactie

Jos van Damme, Jolanda Gevers Leuven, Marianne de Nooij, Marjolein te Pas, Judith Slokker, Feike Weeda

Redactie, financiën en advertenties

In beweging p/a Jos van Damme,
Weerskruislaan 96, 6721 BW Bennekom
tel. 06-10298186
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
(ook voor inlichtingen over abonnementen)
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Adventnummer 1 oktober 2016
Paasnummer 1 februari 2017
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@christengemeenschap.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie vooromslag: 'De thuiskomst', uit: 'De
scheepjongens van Bontekoe', J. Fabricius (1923),
ill. D. de Wilde*

De Christengemeenschap
in Nederland en Vlaanderen
Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, 06-48118787,
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL, 020-6420769,
bgg 4414949, M zo 10, wo 9, do 10, za 9 of 11 (info),
K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
0032-3-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, 026-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 11.00 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
070-3634898, M zo 10.15, di 9 Engelse dienst
(info), wo 10 (info), do 9 (info), vr 10.30 (info),
K zo 9.30 (info)
Driebergen, Rijsenburgseleen 2a, 3972 EJ, 0343-785437,
M zo 10.30, di 9.30 (info), do 9.30, K zo 10 (info)
Eindhoven, Dorpsstraat 122, 5504 HL Veldhoven,
040-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)
Gent, Kasteellaan 54, 9000 Gent (geen postadres),
0032-9-2334768, M za 10 (info), K za 9.30 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, 1404 CV Bussum, 035-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, 0592-347059,
bgg 0594-659558, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0594-659558,
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, 071-5727618, bgg
06-52342851, M zo 10.30 (info), do 10 Duitse
dienst (info), K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, 06-40289590,
M zo 10.30 (info), wo (info), K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
0118-583352, bgg 06-46616138, M zo 10 (info)
Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, 010-2232317,
M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30, K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, 076-5422983, bgg 5021945, M za 9.30 (info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, 030-6913868,
M zo 10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, 0575-524420,
M zo 10.30, di 9.15 (info), do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506
Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

In de redactievergadering voor dit Michaëlnummer heeft Jolanda van Dam afscheid genomen van 'In beweging'. Twintig jaar geleden nam ze het beheer van het redactiesecretariaat op zich. Ze beantwoordde al uw telefoontjes, brieven en e-mails. Ze sorteerde de ingekomen kopij, stelde de rubriek 'Gestorvenen' samen uit de informatie die aangeleverd werd vanuit de gemeenteberichten. Ze schreef de verslagen van de redactievergaderingen en maakte in deze twintig jaar heel wat komende en gaande redactieleden mee. Ze was erbij toen de naam van het kwartaalblad in 1997 veranderde van 'Gemeentebrief' naar 'In beweging'. Vanaf 2001 zag ze de hele serie gemeenteportretten, gemaakt door Otilia Broekers en Judith van der Bend, voorbij komen. En van 2006 tot nu maakte ze mee hoe elk nummer een eigen thema kreeg. Jolanda, heel veel dank voor je grote inzet en trouw! De taken van Jolanda zijn verdeeld onder de overige redactieleden. Jos van Damme heeft het redactiesecretariaat op zich genomen. In dit Michaëlnummer vindt u een serie artikelen over het thema 'Thuis', waar ook de rubriek over religieuze opvoeding aan is gewijd. Daarnaast bevat dit nummer, ter gelegenheid van de negentigste verjaardag van de Christengemeenschap in Nederland, een artikel van bijna negentig jaar oud. Deze bijdrage van Rudolf Frieling is nog altijd even actueel en illustreert dat de Christengemeenschap met haar hele negentig jaar nog maar net haar kinderschoentjes begint aan te trekken om te gaan leren lopen. De redactie wenst de jarige Job nog een lang en vruchtbaar leven toe.

Marianne de Nooij

De naam die ons verbindt

Bij de internationale synode dit jaar kwamen 255 priester uit ca. veertig landen van over de hele wereld in de grote kerk in Stuttgart Mitte bijeen. Het doet goed elkaar weer te zien, van elkaar te horen. Het ene moment kom je in gesprek met een jonge Koreaanse collega, het volgende moment raak je aan de praat met een ervaren oudere collega uit Engeland. Je loopt op met een Japanner of luistert naar een voordracht van een Braziliaan. Eén ding is zeker: we zijn verschillend, niet alleen qua leeftijd of ervaring, we zien er ook anders uit. We hebben andere trekken, een andere huidskleur, andere gewoontes. En toch zijn we verbonden met elkaar.

Die verbinding heb ik vooral tijdens de mensenwijdingsdiensten ervaren, met name in de dienst die in het Armeens werd gecelebreerd. Ik voelde een intense verbondenheid, hoewel ik bijna geen woord kon verstaan. Slechts twee woorden zorgden voor herkenning, waardoor zij extra glansden. Deze woorden vormden samen een naam: Christus Jezus. Het was de naam die ons in die bijzondere dienst met elkaar verbond.

De laatste dag van de synode brak aan. Tijd om afscheid te nemen en weer uit te zwermen over de wereld. We vertrokken met auto, trein en vliegtuig, reisden terug naar onze gemeenten, waarmee wij ons zo verbonden voelden. Verbonden als wij zijn door die Ene, onze bijstand in goede en moeilijke tijden, bron van ons bestaan. Hij die geleefd heeft in de mens Jezus; die wij beleven mogen als de Christus in ons.

Marjolein te Pas

Thema: Thuis

De artikelen in het themagedeelte van dit Michaëlnummer omspannen grote tegenstellingen: enerzijds het geluk van een kind dat zich thuis voelt op kamp, anderzijds de rouw van een vluchteling, of van een oudere die niet meer zelfstandig kan wonen, om het verlies van het eigen vertrouwde thuis. Het thema opent met een bijdrage van psycholoog Leneke van Maris over de kinder- jeugd- en gezinskampen van de Christengemeenschap. Feike Weeda sprak met een vluchteling uit Syrië en een Nederlandse vrouw die zich het lot van vluchtelingen aantrekt. Jolanda Gevers Leuven verdiepte zich in de laatste levensfase en tekende op hoe ingrijpend het juist ook dan kan zijn om huis en haard te moeten verlaten. Marjolein te Pas ging op zoek naar de lotgevalen, verbonden met de laatste rustplaats van een Russische krijgsgevangene en ontdekte hoe deze rustplaats in een ver en vreemd oord uiteindelijk toch een thuis kon worden.

Thuis voelen op kamp

door Leneke van Maris (psycholoog, tot de zomer van 2016 voorzitter van het bestuur van de Christengemeenschap Kinder- en Jeugdkampen)

Twaalf van de veertien dagen regen en kou op een modderige Brink, maar oh wat voelde ik me thuis! Nu ik vijftien jaar later dit artikel schrijf, voel ik nog steeds de zinderende nieuwsgierigheid van die eerste dag dat ik als tienjarige naar Berka ging. Wie zou ik gaan ontmoeten? Wat zouden we gaan doen? Zou ik het wel leuk gaan vinden? Ik kende immers niemand en ik zou twee weken ver van huis zijn.

Vanaf het moment dat ik op Berka kwam voelde ik het: dit is een thuis, een plek waar ik me geborgen voel, waar ik plezier mag beleven en de wereld kan ontdekken, waar ik welkom ben. Nu, vijftien jaar later, sta ik op het punt om afscheid te nemen van de Christengemeenschapskampen. En wat een eer is het, om deze jaren af te mogen sluiten met de vraag: wat maakt dat je je thuis kunt voelen op kamp?

Leneke van Maris met een van haar kinderen

Veiligheid

Om je thuis te voelen is het belangrijk dat je je veilig kunt voelen, omdat er gezorgd is voor een dak boven je hoofd en doordat er genoeg te eten is. De zuster die 's avonds een rondje maakt langs alle tenten en waar nodig nog een extra warme kruik komt brengen en de keuken die met veel plezier het lekkerste

eten kookt dragen bij aan veiligheid. Veiligheid ook door de mensen die er nog meer zijn op kamp: een bevlogen staf, een ervaren priester en leeftijdgenoten die er net zoveel zin in hebben als jij.

Als kind was de veiligheid voor mij beleefbaar in het sterke ritme dat zo kenmerkend is voor de kinderkampen, in de tot in de puntjes verzorgde aankleding en in de wollen dekens die al voor ons klaarlagen; voorspelbaarheid, een volle buik en zorgzame mensen die oog voor me hadden. Voor de kinderen die erg naar huis verlangden was er ruimte om verdrietig te zijn en aandacht om te kijken wat nodig was voor elk individueel kind. Je mag verdrietig zijn, je hoeft je niet groot te houden en er is iemand in de buurt om je te troosten. Vanuit de veiligheid ontstond er ruimte om te gaan ontdekken: ontdekken dat ik mooier kon zingen dan ik ooit gedacht had, het verschil tussen jongens en meiden beleven en samen uitbreken (terwijl de staf al lang wist dat we van plan waren om er vandoor te gaan, maar ons rustig onze gang liet gaan). Bij het tegenkomen van een grens ervoer ik de liefdevolle aandacht van de staf, die al lang gemerkt had dat ik de grens overging en die me opving na een val.

Verbondenheid

Als puber op het jeugdkamp was de verbondenheid met de anderen sterk beleefbaar in de gesprekken bij het kampvuur met de staf en met leeftijdgenoten. Gesprekken over vriendschap, idealen en over het redden van de wereld. Het verbonden zijn was beleefbaar in het opzoeken van onze gezamenlijke en onze eigen grenzen op de hike in de Pyreneeën, in het onderdompelen in een ijskoude bergbeek en in het solo zingen op de bonte avond. Met nieuwsgierigheid en ontzag namen we elkaars proces waar, waar we lang niet alles van begrepen, maar waarin we merkten dat er al zoveel eigenheid in ons aanwezig was die zich verder wilde ontwikkelen. Niet alleen zijn, maar je gedragen weten, ook wanneer je het zwaar hebt.

Verbondenheid is zo essentieel in het je thuis voelen. Verbondenheid maakt het mogelijk om jezelf te spiegelen aan de ander en om fouten te mogen maken zonder dat je wordt buitengesloten. Ik sloot vriendschappen voor het leven en nog steeds kijken we met een glimlach terug op onze avonturen op kamp. De verbondenheid die we met elkaar voelden op kamp hebben we meegenomen het leven in.

Vrij laten

Als jong staflid raakte de broederschap met de andere stafleden me diep. Ik was onder de indruk van de toewijding van eenieder, onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee we allemaal samen het kamp voorbereidden en in het bijzonder was ik onder de indruk van het grote plezier waarmee we dat deden. We droegen zorg voor een evenwichtig programma, waarin zowel ruimte was voor in- als voor uitademing. Vol adrenaline met een grote vlieger al buggy rijdend over het strand van Ameland wisselden we af met ingetogen zingen of een avondwandeling. Voor ieder staflid was er ruimte in het programma om iets van zijn of haar passie in het kamp te brengen. Voor de een was dit: vertellen over een fietstocht langs de grenzen van Europa; voor de ander: het organiseren van een nachtwandeling. En diegene hoefde het niet alleen te doen, hij of zij werd gedragen door de hele staf, omdat de hele staf erachter stond dat iemand zijn eigen ruimte innam. Samen nadenken over een thema dat niet alleen aansluit bij de kinderen of jongeren, maar ook bij ons als staf. Felle discussies voeren over wereldproblematiek en het geloof. En intensieve gesprekken over hoe om te gaan met dat ene kind, het in gedachten meenemen de nacht in, zodat het beter zijn plekje zou vinden. Ik kon me thuis voelen in de staf, thuis voelen tussen gelijkgestemden waarin ruimte was voor ieders eigen identiteit. Ik ontdekte dat ik het niet altijd met anderen eens hoefde te zijn. Ik kon mijn eigen gedachten hebben en delen en kon een ander vrijlaten in diens eigen gedachten. We konden

ons aan elkaar ontwikkelen. Elke staf gaat wel door een 'crisis' heen. Juist door elkaar te blijven zoeken in de crisis en elkaar tegelijk vrij te laten, konden we verbinding houden. Ik kon tot in elke vezel van mijn lijf ervaren dat hetgeen we samen bewerkstelligden, ook door samen de crisis aan te gaan, zoveel meer was dan de som der delen.

Vertrouwen

In de jaren dat ik coördinator was kwam er een nieuwe ontdekking bij. De priester en ik spraken elkaar dagelijks in een 'vinger-aan-de-pols-overleg', waarin we van een afstand het kamp bekeken. Ik ervoer een vertrouwen in het kamp dat amper te herleiden was. Alsof er iets heel groots was dat ons bij elkaar had gebracht, iets wat in het kampjargon ook wel de 'kampgeest' wordt genoemd. De aanwezigheid van iets dat verheugd was dat wij daar bij elkaar waren.

Na mijn eerste jaar als staflid voelde ik, dat ik meer wilde doen in de organisatie van de kampen. Hetgeen ik beleefde op kamp was zo bijzonder, ik wilde niets liever dan eraan bijdragen dat ook anderen dit konden beleven. Ik maakte kennis met de organisatie achter de schermen, een organisatie die voor kinderen en ouders niet zo zichtbaar is en die zich kenmerkt door een enorm vertrouwen in de kampgeest, in de autonomie van ieder afzonderlijk kamp en in de bereidheid van ieder individu om naar eigen kunnen bij te dragen aan de kampen.

De organisatie is on-

dersteunend in de vorm van het faciliteren van basisvoorwaarden, zoals eten en tenten en in de vorm van het aanbieden van toegespitste scholing. Het is een zorgvuldige organisatie, die evalueert en verbeterpunten probeert om te zetten in verbetering van de kampen. Het is een organisatie die kritisch naar zichzelf durft te kijken en bereidheid toont om nieuwe wegen in te slaan, door de betrokkenheid van de priesters en het vertrouwen van de jonge vrijwilligers.

Na de geboorte van mijn kinderen stond ik op het punt om afscheid te nemen van de organisatie. Vanwege een groot probleem zag ik echter het toenmalige bestuur met de handen in het haar en ik voelde dat mijn werk er nog niet op zat. Als ik echt wilde dat de kampen bleven bestaan, zodat ook mijn kinderen er later naartoe zouden kunnen gaan, dan was het nodig om nu te blijven en dit probleem aan te pakken. Pijnlijke en noodzakelijke beslissingen moesten worden genomen. Wat ons hielp was vertrouwen in de vitaliteit van de kampen, in de 'kampgeest'; vertrouwen dat er steeds mensen zullen zijn die in een gat

Thuis op Berka in Drenthe

zullen springen waar nodig en erop vertrouwen dat de stevige basis van de kampen voor velen van ons als 'thuis' voelt.

Thuis voelen

Wat nu maakt, dat je je na vele jaren in herinneringen nog steeds thuis kan voelen op kamp, blijft een mysterieuze vraag waarop het antwoord enkel gissen is: het zorgvuldig vormgegeven 'thuis' van het kampterrein, de verbondenheid met de anderen door samen hetzelfde avontuur te beleven, de ruimte om je vrij te kunnen voelen en het enorme vertrouwen van de dragende organisatie spelen ongetwijfeld allen hun rol hierin. Het meest treffend kunnen voor mij de woorden van Bastiaan Baan dit beschrijven: hoe ik de kampen als 'thuis' beleefde en nog steeds beleef als ik mij in herinnering weer in die

grote cirkel van mensen waan, de zeewind door mijn ongewassen haren, een kaarsje flakkerend in het midden van de kring:

*Wij varen samen op één schip
Zo zwerven wij naar zee.
Wij varen samen met één licht –
Een ster gaat met ons mee.*

*Duisternis komt ons tegemoet
Maar niemand gaat alleen.
Wij zullen strijden als het moet –
Verloren gaat er geen.*

*Geen kent het water dat ons wacht.
De zee zal ons omvamen.
Het lot is donker als de nacht
Maar wij – wij blijven samen.*

“En dan ga je, omdat je niet anders kan”

door Feike Weeda (leraar godsdienst en levensbeschouwing, gemeente Eindhoven)

Een half jaar geleden kreeg ik van een leerling uit 6 VWO een mailtje: bij zijn vrijwilligerswerk voor een AZC heeft hij de Syriër Ayham Mozayek (30) ontmoet, die ook graag op onze school zijn verhaal als vluchteling wil vertellen. In de week daarna maakt hij op de twintig klassen, waaraan hij zijn verhaal vertelt, diepe indruk. Op het schoolplein van mijn eigen kinderen ontmoet ik Lieneke Gerzon (45), die een jaar geleden een week lang op Lesbos gestrande vluchtelingen opving. Hun verhalen en motieven kruisen elkaar: waar Lesbos voor de ene een tussenstation was, werd het voor de ander een doel. En waar Eindhoven voor de ene thuis is, werd het voor de ander een veilige haven. Waar de ene vloog, moest de ander zich in een vrachtwagen verstoppen.

Ayham vertelt hoe zijn leven er in Aleppo voorafgaand aan de oorlog in Syrië uitzag. Hij benadrukt hoe vergelijkbaar het leven was met hier. “We hadden alles wat jullie ook heb-

ben: mooie gebouwen, goede ziekenhuizen, geschiedenis, moderne technologie, welvaart.” Hij werkte voor een netwerk van mobiele telefonie en had ook nog een eigen winkel in mobieltjes. Hij heeft een vrouw en twee jonge kinderen.

Als de oorlog uitbreekt, wordt de grootste stad van Syrië, Aleppo, (2 miljoen inwoners) door maanden van beschietingen grotendeels in puin gelegd en in tweeën gesplitst: het deel van de rebellen (waar zijn winkel en huis waren) en het deel van de overheid. De sfeer polariseert: ben je voor de rebellen of voor Assad? Ayham krijgt een oproep van de rebellen om zich te melden om te vechten, maar hij wil niet. Ayham en zijn gezin vluchten naar het overheidsgedeelte, waar familie woont. Maar ook daar roept uiteindelijk in maart 2015 de dienstplicht. Hij heeft tien dagen om zich te melden. Zijn winkel en huis liggen dan al lang in puin. Sommige familieleden en vrienden heeft hij verloren.

Ayham Mozayek

Een moeilijk besluit

Het is een moeilijk besluit dat Ayham en zijn vrouw nemen: hij zal vertrekken naar Turkije om te zien of daar een veilige haven, een toekomst voor zijn gezin te maken valt. Tot die tijd is zijn gezin redelijk veilig bij familie: het zijn namelijk vooral de mannen die weigeren te vechten, die moeten vluchten.

Na zes maanden in Turkije besluit Ayham door te reizen naar Nederland, waar een vriend van hem woont. Opnieuw is het voor hem duidelijk dat zijn gezin niet mee kan: de overtocht naar de Griekse eilanden is voor hen te gevaarlijk. Later wordt ons dat bevestigd door de foto van het verdronken Syrische jongetje Alan, dat even oud is als zijn jongste zoontje. Van dat gezin overleefde alleen de vader. Maar tegen die tijd hebben al veel mensen het leven in zee gelaten. Iedereen in Syrië kent iemand die verdronken is.

Een innerlijke noodzaak

Ook Lieneke besluit in oktober 2015 haar gezin voor een week achter te laten. Ze wil iets doen voor de mensen op Lesbos, ze wil niet kunnen zeggen dat ze de diepte van hun leed niet heeft gekend. Het voelt als een innerlijke noodzaak. Op mijn vraag naar haar motieven, vertelt ze over een rode draad in haar leven: mensen helpen. Het is een motief dat ze al op jonge leeftijd voelde en dat in haar werk als begeleidster bij De Seizoenen vorm heeft gekregen. Daar komt

sinds kort ook een andere stroom bij, van rouwbegeleidster in opleiding. Ze wordt er gelukkiger van om samen diepgang in de basale dingen te ontdekken en van betekenis te mogen zijn.

Een deel van haar motieven heeft ook met haar joodse vader te maken. Na de oorlog heeft hij weinig van zijn religieuze traditie aan haar doorgegeven en ze kent tot haar spijt weinig verhalen. Ze heeft wel veel over de liefde voor de medemens meegekregen, het zorgen voor de ander en hoe belangrijk het is, om de ander als je gelijke te blijven zien!

Op Lesbos

Tijdens de overtocht naar Lesbos in een rubberbootje heeft Ayham op 14 augustus 2015 de dood in de ogen gekeken. Na drie uur in de woeliger wordende zee maakt de boot, met 48 mensen gevuld, water. Alle

mannen moeten van de boot af en zwemmen verder met de boot mee. Ze hopen zo de vrouwen en kinderen aan boord te sparen. De Griekse kustwacht pikt hen na twee uur op en brengt hen allemaal naar een overvol kamp op Lesbos, waar ze slapen in het bos tot ze overgebracht worden naar Athene.

Lieneke weet ook niet goed wat haar te wachten staat als ze afreist naar Lesbos en of ze het aan kan. Op het eiland aangekomen zal ze een aantal keren vluchtelingen opvangen in het kamp, eten uitdelen, gesprekken hebben. Maar ook patrouilleert ze met een klein groepje hulpverleners op het 10 km lange kustpad waar veel bootjes aankomen. Ze loodsen de bootjes naar goede landingsplaatsen en vangen de bootvluchtelingen op. Ze geven ze droge kleren, water en fruit, helpen baby's te verschonen. Ze troost en geeft informatie over de verdere gang van zaken.

Ze hoort verhalen over hoe bijvoorbeeld smokkelaars mensen dwingen om met de bootjes mee te gaan en hen bij een mislukte poging opnieuw laten betalen. Ze kan zich een hoogzwangere vrouw herinneren die met haar drie kinderen en zwager haar man achterna reist. Lieneke maakt zich zorgen als ze haar over de hobbelige weg naar het kamp rijdt. Het flitst door haar heen als een kind bij haar op schoot in slaap is gevallen: deze vrouw zal hoe dan ook onderweg gaan bevallen!

Lieneke Gerzon

Aankomst in Nederland

Na de overtocht is Ayham diep geraakt en 1200 euro lichter. De hele reis zal hem in de twee weken erna nog twee keer zoveel geld kosten. Ayham is erbij als de grenzen in Macedonië open gaan; de reis gaat verder met bus, trein, taxi. Op een parkeerplaats komt 's nachts de politie, een vrachtwagen staat open, vluchtelingen springen erin. Ayham springt er ook in, in een reflex. "Je denkt niet na, je gaat gewoon." Hoeveel mensen in de wagen zaten weet hij niet meer, maar de deuren worden afgesloten en hij moet tien uur lang staan terwijl ze de grenzen van Hongarije en Oostenrijk passeren. De angst voor een dodelijke afloop stormt door zijn hoofd.

Zo komt Ayham op 28 augustus in Nederland aan, waar hij in acht maanden tijd in acht verschillende opvangcentra verblijft. Hij snapt de procedures wel, de voorzichtigheid, de

argwaan. In Oss krijgt hij voor het eerst de kans om op een middelbare school te vertellen over wat er eigenlijk in Syrië en in zijn leven gaande is. Hij hoopt dat hij meningen kan nuanceren. Bij zijn presentaties mogen alle vragen gesteld worden. Veel leerlingen vragen hoe ze hem kunnen helpen, maar het meeste nog heeft hij aan een hartelijke reactie van medeleven en hoop.

De toekomst

Lieneke is nog lang erg onder de indruk geweest van Lesbos. "Er zit nu meer bezorgdheid in me, vluchtelingen hebben een menselijk gezicht gekregen." Ook de sterke gevoelens van dankbaarheid en blijdschap als mensen veilig aan waren gekomen, hebben diepe indruk gemaakt, maar er was tegelijkertijd de vraag of ze hen echt kon toezeggen: 'You're safe!' Ook heerste er een diepe machteloosheid als een boot zinkte, als kinderen verdronken en er tevergeefs gereanimeerd werd. Op zo'n moment werd de enorme saamhorigheid van alle vrijwilligers, journalisten en eilandbewoners zichtbaar. "Wij doen in Europa wel alsof ons geluk maakbaar is, maar is dat echt zo?" vraagt ze zich af. "Syrië is dichterbij dan we denken. Er is echt lijden in de wereld, ook al willen we er liever onze ogen voor sluiten. Wij zijn dan nu wel 71 jaar bevrijd, maar wat is die vrijheid en ons geluk relatief!"

Ayham is bang dat de situatie in Syrië nog lang niet opgelost is en hoopt dat zijn familie

over kan komen. Hij heeft in april de vluchtelingenstatus gekregen en een verzoek tot familiehereniging ingediend; de afhandeling kan nog wel een half jaar duren. Hij zoekt werk en wil zoveel mogelijk mensen zijn verhaal vertellen – om een menselijk gezicht te geven aan het verschijnsel van de onbekende vluchteling.

Op het moment van schrijven moet de ramadan nog beginnen en met veel heimwee kijkt Ayham terug naar de tijd toen hij nog samen met zijn familie was. Hij vertelt over een avond in Valkenswaard, waar een paar vluchtelingen samen 'Mawtini' (mijn thuisland) zongen en het hun allen te kwaad werd. Hij is blij dat hij hier zoveel vrienden heeft gekregen, want het leven is hier zo anders. Hier is het 's avonds stil op straat en hij mist het bruisende leven dat in zijn stad de hele dag door ging. Zijn thuis ligt in puin, hij heeft daar niets meer. Hij hoopt op een goede toekomst voor zijn kinderen hier en toch is daar zijn alles. Zal hij ooit weer aan de voet van de burcht van Aleppo zitten met zijn vrienden?

Gedeelte uit het Palestijnse volkslied ('Mawtini'):

*Mijn thuisland, mijn thuisland,
majesteit en schoonheid, pracht en praal
zijn op jouw heuvels, zijn op jouw heuvels
Leven en verlossing, plezier en hoop
zijn in de lucht, zijn in de lucht.
Wanneer zal ik je zien?*

Het einde van de nacht

Een rabbi vroeg aan zijn leerlingen: „Wanneer is de overgang van de nacht naar de dag?”

De eerste leerling antwoordde: „Als ik een huis kan onderscheiden van een boom.”

„Nee”, antwoordde de rabbi.

„Als ik een hond van een paard kan onderscheiden”, probeerde de tweede leerling.

„Nee”, antwoordde de rabbi.

En zo probeerden de leerlingen achtereenvolgens een antwoord op de gestelde vraag te vinden. Ten slotte zei de rabbi: „Pas als je het gezicht van een persoon ziet en je ontdekt daarin het gezicht van je broeder of zuster, dan is de nacht voorbij en de dag aangebroken.”

Martin Buber

Al het vertrouwde achterlaten

door Jolanda Gevers Leuven (gemeente Zeist)

Naar een verpleeghuis gaan en al het oude vertrouwde achterlaten waarmee zoveel herinneringen verbonden zijn, is voor velen een moeilijke en heel ingrijpende gebeurtenis en zó radicaal. Het betekent een overwinning op jezelf.

Mensen worden in verzorgings- en verpleeghuizen opgenomen als het in de oude situatie echt niet meer gaat. Dan betekent het in de toch al onzekere toestand waarin zij verkeren, dat ze aan een nieuwe omgeving met andere regels moeten wennen, dat ze nauwelijks privacy hebben en gedeeltelijke of totaal afhankelijk zijn van aanvankelijk vreemden, die niets over hun achtergrond weten. Bijna alle houvast die iemand nog had verdwijnt en er is geen weg terug.

In de loop van kortere of langere tijd trekt dit gelukkig wel bij. Drie bewoners van Huize Valckenbosch, een verpleeghuis in Zeist, vertellen hieronder over hoe moeilijk het kan zijn

om tegen het einde van het leven naar een andere plek te moeten verhuizen en weer een thuis trachten te creëren.

Rots in de binnenwereld

“Thuis betekent: een eigen ‘terrein’ dat gedeeld kan worden met familie of een relatie. Het is een plek waar je jezelf kunt zijn, waar je 's avonds in je eigen bed kunt gaan slapen en 's morgens wakker worden. Daar leef je en daar heb je je karma 'af te spelen'. Je moet je met je karma uitzetten en ermee in het reine zien te komen. Als je je lotsbestemming verkeerd aanpakt, krijg je in dit leven, of in een volgend, tegenslagen te verduren. Maar karma heeft niet alleen moeilijke kanten, je kunt er ook de zoete vruchten van plukken.

Tot mijn thuis behoorde de muziek waarin ik mijn werk vond en de diepgaande contacten die ik daardoor maakte, maar daar hoorde ook de antroposofie bij, waar ik al vrij jong door mijn vader mee in aanraking kwam.

Huize Valckenbosch in Zeist

Dit huis waar ik nu ben, waar kunst, cultuur en religie geboden worden, maakt ook dat ik me thuis voel. Gelukkig kan ik er aan deelnemen, dat is niet alle bewoners hier gegeven. Ik ben een Einzelgänger; van jongs af had ik een eigen binnenwereld. Misschien heeft dat me door de Indische kamptijd en de dood van mijn moeder heen geholpen toen ik er helemaal alleen voor stond. De vier kampen waarin ik gezeten heb waren geen thuis; om te overleven moest je iets om je heen zetten waarvan je het gevoel had: dit is een kleine rots waaraan ik me kan vasthouden. Toen mijn vader en ik uit Indië kwamen, waar we alle aardse goederen verloren hadden en waar we niet meer naar terug konden, was er nog wel de binnenwereld waarin ik me thuis voelde. Een vriendin die uit een groot gezin kwam vroeg me eens of ik het niet verschrikkelijk had gevonden om zo alleen te zijn in het kamp. Het alleen-zijn, daar heb ik nooit moeite mee gehad. Mijn poes is een ander verhaal. Een dier geeft je zoveel, dat is heel bijzonder. “

Thuis bij God

“Als ik aan het begrip ‘thuis’ denk, kan ik alleen maar huilen. Het typische is dat ik me nu pas heb gerealiseerd dat ik van heel klein kind af een ‘thuis’ heb gezocht. Ik voelde me bij mijn moeder thuis, niet bij mijn vader, die voor zijn werk heel veel in het buitenland was. Bovendien was hij een heel moeilijke man. Ook realiseer ik me nu pas dat ik, als ik bij vriendinnetjes ging spelen, altijd de sfeer aftastte. Als die naar mijn idee niet goed voelde, nam ik ze mee naar mijn huis. In het huis van één vriendinnetje was eigenlijk niets. Er waren veel kinderen, maar het huis voelde leeg. Ik kan niet omschrijven wat er ontbrak. Toen ik net hier woonde, werd er een rapport gemaakt over hoe mijn kamer is en hoe ik zelf hier ben. Iemand had gezegd: ‘Haar kamer voelt helemaal bewoond aan. Ze is er helemaal.’ Natuurlijk heb ik geprobeerd hier een thuis te maken maar het voelt toch niet zo. Nu we hier over praten, komt ineens naar boven wat een

vriendin me zei. Ze hielp me op orde te komen. Op een dag kwam ze binnen, bleef staan en zei: ‘Ja, de sfeer van het vorige huis is er weer!’ Het is iets wat ik in me schijn te hebben, maar zelf voel ik dat niet. In mijn kamer is het goed, maar het liefst zou ik weer naar mijn vorige woning teruggaan, waar ik zelfstandig kon zijn en waar ik veel meer privacy had. Het gemis daarvan en het afhankelijk zijn vind ik heel moeilijk. Privacy hoort bij ‘thuis’. Ik kan me thuis voelen in mijn kamer met het uitzicht op de tuin en de vogeltjes rond het voederhuisje, daar geniet ik iedere dag van. Maar buiten mijn kamer lukt dat niet, ook al omdat ik drukte niet meer kan verdragen, waardoor ik veel culturele dingen waar ik zo graag bij zou willen zijn moet missen. Ik kan heel goed alleen zijn, maar af en toe heb ik mensen om me heen nodig die eenzelfde interessesfeer hebben, met wie ik kan praten op een diep niveau. We hoeven het helemaal niet met elkaar eens te zijn maar er moet humor zijn, dat is een heel voornaam iets. Degenen met wie ik hier zo’n contact had zijn allemaal gestorven. Ik ben al heel lang bezig in mijzelf in te keren, mijn hogere ik en God te zoeken. Je zou het een levensbehoefte kunnen noemen. Ik geloof dat ik me alleen daar thuis kan voelen. Dat is voor mij thuis.”

Met de kinderdienst kan ik mijn hele leven toe

“Voor mij roept het een beeld op dat lijkt op de instructie die de vos de kleine prins geeft in het verhaal van Antoine de Saint-Exupéry: ‘Eerst moet ik getemd worden, want temmen betekent het scheppen van een band.’ Dus eerst een toestand van hechten en dan ben je thuis bij iemand of ergens. Ik voel me helemaal thuis hier en verlang niet naar mijn oude huis terug. Ik verlang wel af en toe naar een ding. In het begin had ik mijn draai hier nog niet helemaal gevonden. Ik was erg ziek geweest en zat in een dip. Nu ben ik daar helemaal uit.

Het duurt een tijdje voor je je eigen sfeer weer hebt gecreëerd en ik was nog niet thuis bij mijzelf – al heb ik dat zelf niet zo ervaren. Thuis zijn bij jezelf is dus ook een belangrijk aspect. Het is belangrijk dat het lijf goed is. Ik had bepaalde verkrampingen en zaken waar ik me zorgen over maakte, maar die kan ik nu beter hanteren of naast me neerleggen. Het plotselinge overlijden van mijn vader toen ik vier jaar was, heb ik niet bewust meegeemaakt, maar mijn moeder vertelde me dat ik toen dingen tegen haar gezegd heb, waardoor ze zich erg getroost voelde. Mijn vader is altijd bij me gebleven, hij stond achter me; na mijn vijftigste was hij ineens weg. Als kind had ik veel déjà-vu-momenten en voelde dat er kabouters en engelen zijn. En wat religie betreft: Cornelis Los, een geestelijke in de Christengemeenschap, kwam veel bij ons thuis en wij gingen naar de kinderdienst. De kinderdienst is voor mij iets waar ik mijn hele leven mee toe kan. Ik kreeg het rijkelijk opgediend en heb daar innerlijk iets mee opgebouwd, wat er ook was in de perioden dat ik niet naar een dienst kon. Het vormde ook een soort achtergrond als ik over de geschiedenis van de kinderen in mijn klas nadacht, over hoe ze waren gevormd en hoe ze verder zouden gaan. Toen wij in Zeist een huis zochten, had de appelboom bij ons nieuwe huis ook met het

Russisch Ereveld

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen)

Onlangs stuitte ik op een ongelooflijk maar waargebeurd verhaal. Na een uitvaart in crematorium Amersfoort aan de Dodeweg in Leusden, haastte ik mij naar de bushalte. De volgende bus zou over een half uur komen. Ik besloot in de tussentijd een korte wandeling te maken en merkte dat ik op een oorlogsbegraafplaats was beland. Aan twee kanten stonden identieke graven met grijs-witte herdenkingsstenen. Op een aantal stenen

thuisgevoel te maken, net als de omgeving. Mijn moeder had de BD-vereniging en haar tuin als thuis; de antroposofie was haar beste vriend. Ze had houvast aan de dingen waar ze voor ging. Als eerste boek van Steiner heb ik ‘Reinkarnation und Karma’ gelezen. Het idee van predestinatie, waar ik op de middelbare school van hoorde, deed me gewoon pijn. Het idee dat je weer terug kan komen om iets af te maken, goed te maken of op te pakken, heeft ook met thuis te maken. Dergelijke ideeën moeten op een bepaalde zekerheid geënt worden en daar heb je een thuis voor nodig. Ik ben ontzettend vaak verhuisd in verband met mijn studie en werk. Het je-thuis-voelen in een nieuwe kamer of omgeving ging eigenlijk vanzelf. Alleen op de reguliere kweekschool heb ik me niet thuis gevoeld. Tot mijn 75ste heb ik nog veel op school kunnen doen, maar toen werd ik ernstig ziek. Om tussen de mensen te zijn, ben ik in een woon/zorg centrum geweest waar ik me absoluut niet thuis voelde. Als je lijf niet meewerkt voel je je niet thuis, hoewel een prettige omgeving wel soelaas biedt. Ten slotte ben ik in het Leendert Meeshuis beland waar ik me aanvankelijk ook niet thuis voelde, maar toen het beter met me ging verdween dat gevoel. Dat was het moment dat ik naar Valckenbosch verhuisde. Gelukkig kan ik hier blijven wonen.”

waren boven een vijfpuntige ster namen gegraveerd in een vreemd schrift. Een informatiebord gaf aan dat hier 865 Sovjet-Russische oorlogsslachtoffers begraven liggen. Hoe zouden die Russische soldaten hier beland zijn?

Een paar weken later ben ik op zoek naar een krantenknipsel in een map. Het krantenknipsel dat ik zoek, vind ik niet, maar wel heb

ik plotseling een inmiddels vergeeld artikel in handen met de titel 'Familie-geschiedenissen op een vergeten kerkhof' (1). Het verhaal over het door mij kortgeleden onverwacht bezochte Russische Ereveld.

Met militaire eer begraven

Op 27 september 1941 stopt een goederentrein bij de laad- en losplaats van Van Gend en Loos, vlakbij station Amersfoort. Uit de trein worden door SS'ers 101 Centraal-Aziatische Russische soldaten gedreven die, zo blijkt later, bij de slag om Smolensk gevangengenomen zijn. "Het waren Mongoolse typen, dat viel me dadelijk op", zegt een ooggetuige, "ze zagen er zeer vuil en verwaarloosd uit, met grote baarden."

De Sovjet-Russen zijn uitgeput en uitgehongerd. Door middel van gebarentaal smeken zij om drinken en eten. De Russische krijgsgevangenen, van wie de meeste afkomstig zijn uit Oezbekistan, worden na een reis van veertien dagen gedwongen via een omweg door de stad naar het beruchte kamp Amersfoort te lopen. Zo worden zij aan de inwoners getoond. "Een doodvermoede groep jonge mannen in oude

De Sovjet-Russische soldaat Vladimir Botenko met zijn vrouw en twee kinderen

versleten uniformen." Amersfoorters gooien de groep brood en sigaretten toe en komen aanlopen met water en fruit. Ze worden door bewakers weggejaagd. Aangekomen in het kamp worden de Russen apart gezet in een open kooi van vijftien bij vijftien meter, met prikkeldraad omgeven. Ze verblijven er vier dagen en drie nachten en krijgen nauwelijks te eten.

Achter dit alles schuilt een plan, een idee vanuit de hoogste SS-leiding. Men wil de inwoners van Amersfoort en de veelal politieke gevangenen in Kamp Amersfoort laten zien dat Russen 'beestmensen' zijn, door hen als levend bewijs te tonen. Himmler zelf denkt door hun aanblik de afschuw op te wekken van de Nederlanders voor het Russische volk, het verzet in te tomen en op deze wijze burgers te enthousiasmeren voor de strijd tegen de Sovjet-Unie. Het plan mislukt en pakt volkomen anders uit. De meeste mensen die de gevangenen zien, voelen diep medelijden en voorzien de kwade opzet van de bezetter.

Vanwege de honger, het gebrek aan medische hulp en de barre weersomstandigheden sterven er binnen een jaar 24 Russen. Op 9 april 1942 worden de overgebleven 77 krijgsgevangenen afgevoerd en gefusilleerd. Zij zijn niet meer van nut vond men, vandaar... Na de oorlog worden de stoffelijke resten van de Russen opgegraven en met militaire eer begraven op begraafplaats Rusthof. Later krijgen zij een laatste rustplaats op het Russische ereveld, naast de Amersfoortse begraafplaats.

Samen een laatste rustplaats

Russische krijgsgevangenen werden door de nazi's niet als gewone krijgsgevangenen gezien. Ze werden nog veel slechter behandeld. Meestal kwamen zij in werkkampen of in concentratiekampen terecht in Polen of Duitsland. De Russische soldaten hadden niet de rechten die krijgsgevangenen zouden moeten hebben. Ze kregen weinig drinken en eten, nauwelijks kleding, hun onderdak was uiterst primitief en zij werden gedwongen slavenarbeid te verrichten. Velen werden ziek en zijn in gevangenschap overleden, anderen werden gedood of moesten werken tot zij er letterlijk bij neervielen.

Het merendeel van de Sovjet-Russen (691) die op het Russisch Ereveld begraven liggen zijn krijgsgevangenen gemaakt aan het Oostfront. Zij stierven kort na de bevrijding in

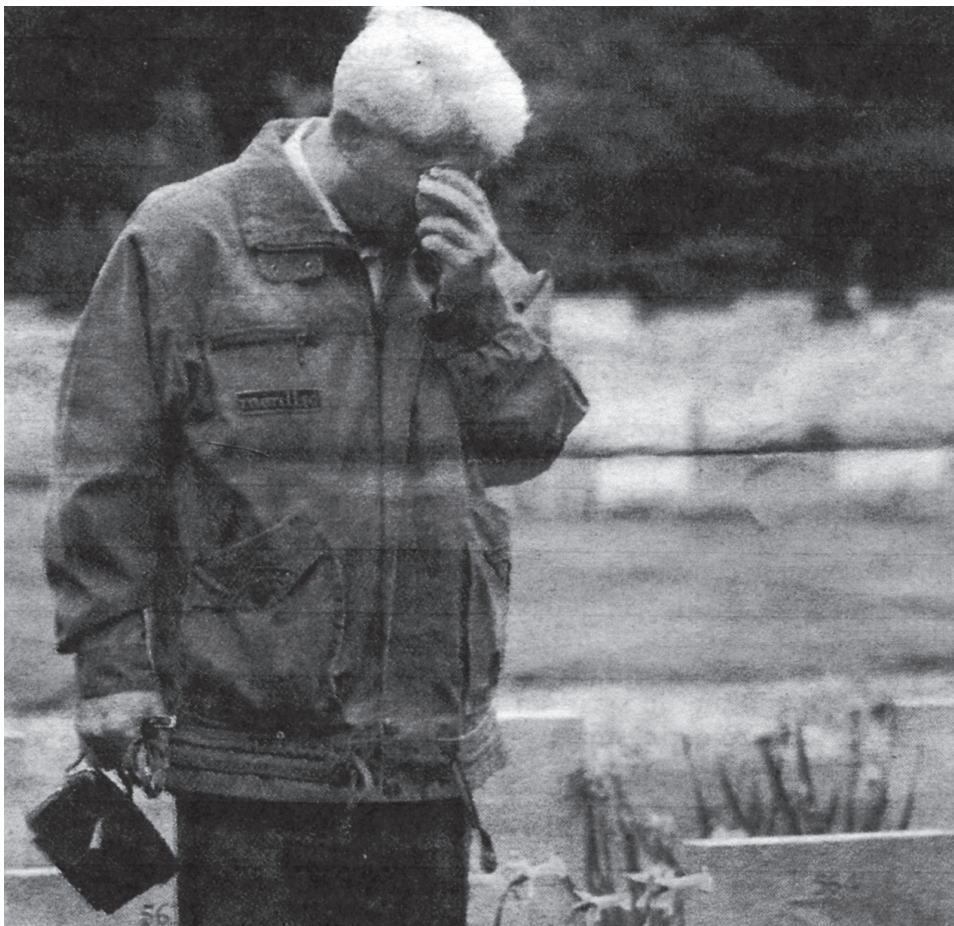
Duitsland, door ziekte. Amerikanen brachten hun stoffelijke overschotten naar de militaire begraafplaats Margraten in Zuid-Limburg. Na de oorlog besloten de Amerikanen van Margraten een permanent Amerikaans ereveld te maken. Het feit dat er in Leusden bij Amersfoort al 101 Sovjetsoldaten begraven lagen heeft ertoe geleid dat deze plek tot een Russisch ereveld werd en de Russische soldaten van Margraten en andere plaatsen in Nederland overgebracht en herbegraven werden.

De derde groep Sovjet-Russen (73 o.a. Georgiërs, Armeniërs, Noord-Kaukasiërs, Turkestanen) die ten slotte in Leusden hun laatste rustplaats vonden, werkte als dwangarbeider voor de Duitsers in Nederland of in het Duitse leger. Voor veel van deze Sovjet-Russen was dienst nemen bij de Wehrmacht niet echt een keuze; het was of wegwijnen in een kamp tot de dood erop volgt of overlopen. Krijgsgevangenen maakten zich bovendien geen illusies over hun lot, mochten zij de kampen overleven en terugkeren naar hun vaderland. Stalin bestempelde alle Russische krijgsgevangenen als landverraders. De Wehrmacht bood hun nog een kleine overlevingskans.

Het lot van een geliefde

Remco Reiding uit Amersfoort, voormalig student en leerling journalist bij de Amersfoortse Courant, is 22 jaar oud, als de chef van de stadsredactie hem in 1998 aanspreekt: "Jij hebt toch iets met Rusland... je bent handig met internet... weet je dat in Leusden honderden Russen begraven liggen?" Reiding is verbaasd. Van kamp Amersfoort heeft hij wel gehoord, maar hoezo Russen?

Zijn chef vertelt hem daarop dat het Russische Ereveld compleet in de vergetelheid is geraakt. "We weten niet wie die soldaten zijn, waar ze vandaan komen en hoe ze hier zijn terechtgekomen. Er komen nooit familieleden, want die zijn niet opgespoord en geïnformeerd. Mede daardoor zijn die soldaten anoniem gebleven. Zou jij eens in dat Ereveld willen duiken? Kunnen kijken of je familie kunt

Dimitri Botenko bij het graf van zijn vader Vladimir

vinden, zodat we dat veld een gezicht kunnen geven?"

Remco begrijpt niet hoe het kan dat hij als inwoner van Amersfoort nota bene, nog nooit van het Russische Ereveld aan de Dodeweg heeft gehoord. "Ik probeer me voor te stellen dat er geen anonieme soldaten uit een ver land liggen, maar gewone jongens zoals ik, rond de 22 jaar... Wie zijn deze jongemannen? Ik denk aan hun families, aan hun ouders die een kind verloren hebben, aan hun echtgenotes die op jonge leeftijd weduwe werden, aan

hun kinderen die opgroeiden zonder vader. Ik vind het moeilijk te verkroppen dat de families van deze Sovjetsoldaten nooit zijn geïnformeerd over het lot van hun vermiste bloedverwant. Hoe kan het dat meer dan vijftig jaar lang niemand ook maar één nabestaande heeft weten te traceren?"

Als hij de begraafplaats bezoekt, heeft deze een vreemde aantrekkingskracht op hem. Hij besluit daadwerkelijk op onderzoek uit te gaan. In zijn boek 'Kind van het Ereveld' (*2) beschrijft hij zijn zoektocht naar de namen,

herkomst en geschiedenis van deze vergeten mannen. Het wordt een verhaal vol passie. Hij duikt in de archieven in Nederland, Duitsland en Rusland op zoek naar een link. Hij stuit op zoveel tegenslag en zelfs tegenwerking. Veel scheelt het niet of hij had het bijtje erbij neergegoid. Alle sporen lopen dood. Geld ontbreekt hem, toch zet hij door. Ten slotte, na een zoektocht van ruim anderhalf jaar, na honderden brieven, telefoontjes, faxen en e-mails, na het uitblijven van medewerking van allerlei instanties en gebrek aan financiële tegemoetkoming, vindt hij een naam en vervolgens een adres in de stad Jalta op de Krim.

Daar, helemaal in Nederland

"En nu sta ik hier, voor een houten deur van appartement 21", schrijft Remco Reiding in zijn boek. "Ik haal diep adem en druk op de zwarte, ronde knop van de deurbel. Vijf, tien, vijftien seconden blijft het stil. De seconden lijken uren... Dan gaat de houten deur van het appartement eindelijk open. In de deuropening staat een kleine man met zilvergrijs haar." Het is Dimitri Botenko. Remco en de tolk mogen binnenkomen en gaan zitten. De tolk vertelt de man hoe Remco anderhalf jaar geleden begon aan de opsporing van anonieme Sovjetsoldaten die begraven liggen in Leusden, bij Amersfoort. "En hij is nu naar de Krim gekomen, omdat hij op zoek is naar de familie van soldaat Vladimir Botenko." "Dat is mijn vader!", roept Dimitri opgewonden. "Bij het woord vader schieten de tranen in zijn kleine ogen", schrijft Reiding.

Het is ongelofelijk maar waar: de man die tegenover hem zit, is de zoon van een lang vermiste soldaat die al jaren in Leusden begraven ligt. Hij is het eerste familielid ooit dat dit te horen krijgt. Dimitri krijgt te horen dat zijn vader in mei 1945, na de bevrijding, aan tuberculose overleden is in een Duits noodziekenhuis. De Amerikaanse bevrijders gaven hem een laatste rustplaats op Nederlands grondgebied. Dimitri pakt daarop een minuscule zakatlas en een vergrootglas uit de kast. "Daar ja, vlak bij Utrecht... daar, helemaal in

Nederland, ligt dus mijn vader begraven?", vraagt Dimitri, nog niet helemaal gekomen van het nieuws.

Veertien jaar lang is Reiding bezig geweest om de verhalen van Vladimir Botenko en de 864 anderen boven tafel te krijgen. Moskou wordt zijn uitvalsbasis, hij werkt er als correspondent. Kriskras door Rusland spoort hij weduwen, zonen, vrouwen, neven en nichten op; honderden nabestaanden vindt hij van 187 Sovjet-Russen. Tijdens zijn zoektocht vindt hij ook de liefde van zijn leven; hij trouwt met zijn Russische tolk en krijgt een zoon die hij Dimitri noemt, met de roepnaam Dima.

In 2000 staat bij het graf van Vladimir Botenko een kleine man met zilvergrijs haar. Hij maakt een lichte buiging naar de steen waarin de naam van zijn vader is gebeiteld. Bijna 59 jaar nadat zijn vader met een kus afscheid van hem nam, staat Dimitri Botenko aan zijn graf. "Wat heb je veel moeten meemaken", zegt hij zacht. Met een zakdoek veegt hij de steen zo goed en zo kwaad als het gaat schoon. Van het graf van zijn moeder in Jalta heeft Dimitri wat aarde meegenomen. Hij strooit het liefdevol uit rond de steen. Het lege zakje vult hij met Leusdense grafaarde die hij meeneemt voor thuis, naar de laatste rustplaats van Aleksandra, de vrouw die zoveel jaren tevergeefs wachtte op de thuiskomst van haar geliefde. Nog even en dan ligt ook zij in dezelfde grond als haar man begraven.

(1) 'Familiegeschiedenis op een vergeten kerkhof', Alwin Kuiken, Trouw 2012

(2) 'Kind van het Ereveld', Remco Reiding, D33 Publicaties, 2012

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage schrijft kinderarts Edmond Schoorel over het proces van thuisraken in je eigen lichaam.

Het aardse thuis

Edmond Schoorel (kinderarts, gemeente Zeist)

"Hoe weet ik nou, of ik morgen in dit bed weer wakker word?" Het is een filosofisch-praktische vraag van een jong schoolkind. Een geschikte reactie zou kunnen zijn: "Tja, hoe weet je dat nou zeker?" Wat zou jouw zesjarige dan zeggen? Wat heb je zelf destijds als zesjarige gezegd of gedacht?"

Achter de filosofisch-praktische vraag gaan zeker twee andere vragen schuil. De ene:

kan ik er zeker van zijn, dat ik morgen nog leef? De slaap is immers de kleine broer van de dood. De andere: hoe komt het, dat ik niet in het lichaam van m'n broertje of zusje wakker word?

Over deze laatste vraag gaat dit artikel. Het hoort bij de rotsvaste overtuigingen van de meeste mensen, dat ze 's avonds veilig hun lichaam kunnen loslaten. We weten zeker dat we 's morgens op de goede plek weer zullen ontwaken. Hoe komt dit onwankelbare

Kinderen spelen in een huisje

geloof, dit op het eerste gezicht onlogische vertrouwen, tot stand? Met niets op aarde identificeren we ons vanzelfsprekender dan met ons lichaam. Aan andere zaken, waarmee we ons kunnen identificeren, kunnen we twijfelen.

Mijn gevoelens, gedachten, mijn levensomstandigheden, zelfs mijn persoonlijkheid, het zijn dingen die ik heb, niet wie ik ben. Met mijn lichaam is dat anders: dat heb ik en tegelijkertijd ben ik. Het is reuze behulpzaam voor een mens, als die zich in de eerste kinderjaren deze zekerheid heeft veroverd. We noemen dat 'hechting'. Als een kind op aarde komt en opgroeit, moet het zich hechten. Als het proces van hechten goed verloopt, is dat een fundament voor het leven, voor sommige mensen hun enige fundament, hun laatste geloof.

Twee maal hechten

Het proces van hechten heeft twee kanten: het hechten aan je lichaam en het hechten aan de mensen die bij je horen en je verzorgen. Die twee kanten staan in verband met elkaar, ze zijn voorwaarde voor elkaars welslagen. Als een kind goed leert thuis te raken in zijn eigen lijf, zal het zich gemakkelijk vertrouwd en verbonden voelen met de medemensen. En andersom: als de omgeving betrouwbaar en responsief is, kan het zich gemakkelijk hechten aan zijn eigen lichaam. Eigenlijk moeten we zeggen: hechten aan zijn eigen lichamen. Want een kind gaat zich in zijn eerste jaren niet alleen thuis voelen in zijn fysieke lichaam, maar ook in zijn levenslichaam, zielenlichaam en ik-lichaam. Voor een goede hechting moet het JA zeggen tegen de lichamelijke dragers van zijn vier wezensdelen.

Het bijzondere van dit proces is, dat het niet in eerste instantie een psychische aangelegenheid is, maar een zintuiglijke. Het verloopt via de waarnemingen van de zintuigen. Om het geheim te doorgronden van het identificeren met de lichamelijkheid, moeten we de vier lichaamsgerichte zintuigen bestu-

deren: tastzin, levenszin, bewegingszin en evenwichtszin.

Als een kind geboren wordt komt het op aarde. Zoveel is duidelijk. Dat betekent dat het daarvoor niet op aarde was. Dat klopt, het was in de buik van de moeder. Daar had het geen waarnemingen, maar wel gewaarwordingen. In zijn voorgeboortelijke ruimte dringen allerlei zintuigindrukken door. Die worden gewaarwordingen en dragen bij aan de vorming van zijn viervoudige lichamelijkheid. Bij de geboorte maakt het kind de overstap naar de aardewereld, die tegelijk de zintuiglijke wereld is. Het spoelt als het ware aan, het komt aan land op een nog nooit bewoond eiland. Het is zijn eigen eiland, zijn thuisland, zijn lichaam.

Ieder kind dat bij zijn geboorte in leven blijft krijgt een plek mee, die helemaal van hem zelf is, zijn onvervreemdbaar eigendom, de plek waar hij altijd bij en met zichzelf kan zijn. Het wordt zijn thuishaven, maar ook zijn zeilboot, zijn grot en zijn dansvloer, zijn rustplaats en zijn marktplaats. Dat komt zo.

Tastzin

De eerste zekerheid die een kind zich verwerft is, dat zijn lichaam ergens ophoudt, dat er een grens is. Voorbij die grens begint de buitenwereld, de zintuiglijke wereld. Het is goed, om ons telkens weer te realiseren: een pasgeboren baby heeft geen binnenwereld en geen buitenwereld. De tweetheid van binnenwereld en buitenwereld is kenmerk van op-aarde-zijn. Het is de prijs, die we betalen, als we niet meer in de hemel zijn, maar op aarde. De kloof tussen binnen- en buitenwereld is er een die een mens met onpeilbare angst kan vervullen, de angst van-God-verlaten te zijn.

De tastzin heeft de taak om, althans voor het fysieke lichaam, de scheiding te voltrekken. Voor de rest van het leven op aarde is de kloof dan een realiteit. De mensen bij wie het kind wordt geboren hebben als taak om de overgang soepel te laten verlopen. Ze kunnen het huidcontact goed verzorgen, goede kleding

aantrekken en hun godsvertrouwen uitstralen. Ze doseren de andere zintuigprikkel, zodat het kind in zijn huid kan komen en er niet 'uitgetrokken' wordt.

Levenszin

Naar mate de tastzin de huid tot grens maakt, ontstaat er een leven binnen die huid. Daarvoor dus niet. Bij een jong kind is het interne milieu nog niet gescheiden van het externe klimaat. Als het buiten 'stormt', zijn de levensfuncties in de binnenwereld ook gemakkelijk overhoop. De processen waarmee het leven verzorgd wordt zijn bijvoorbeeld de adem, bloedsomloop, doorwarming, vertering, uitscheiding, groei en gezondheid.

Via de waarnemingen van de levenszin leert het kind: als de levensprocessen goed verzorgd zijn, is het goed toeven in mijn huis. Het leert ook dat verstoringen van deze processen die behaaglijkheid verstoren. Honger, buik-

krampen, kou en pijn leren het kind dat er niet alleen een grens van zijn fysieke lichaam is, maar ook een grens waarbinnen zijn levenslichaam het interne milieu op orde kan houden. Op dit gebied is het jonge kind volledig afhankelijk van de volwassenen die hem verzorgen. Die kunnen voor ritme zorgen, voor de draaggolf van het leven die het kleine kind immers nog jaren niet zelf verzorgt. Als ze dat doen, geven ze het kind de zekerheid mee dat 'het leven mij draagt'. Als het niet goed lukt, kan een kind gaan lijden aan het besef, dat het kennelijk niet 'de moeite waard' is.

Bewegingszin

Vanaf de geboorte en ook al daarvoor, beweegt een kind zich. Bewegen is een 'teken van leven'. Of beter gezegd: teken van zieleleven. In de loop van de jaren gaat het kind zijn bewegingen waarnemen.

Dan kan het zijn bewegingen ook gaan sturen. Bewegen en waarnemen van de bewegingen gaan samen op. Doordat het kind zich beweegt komen er ontmoetingen tot stand. Het haalt kastjes overhoop, trekt aan het tafelkleed, drukt op de knopjes van de elektronica. Dat levert reacties op van de omgeving. Het opvoeden moet nu toch echt beginnen.

Als een kind zich al bewegend identificeert met zijn zielelichaam komt het de buitenwereld tegen, maar ook de binnenwereld. Die blijkt gevuld te zijn met allerlei emoties en reacties. Bewegen is verbonden met vreugde en vrijheid. 'Ik kan gaan en staan waar ik wil' is de grondstemming van deze stap in de hechting. Ouders doen er goed aan om hun kind bewegingsruimte te geven, maar ook het speelveld te bepalen en de spelregels op te stellen. Tegenover de vrijheid als gave van bewegingszin staat de verkramping als het niet goed lukt.

Evenwichtszin

Een kind heeft via de tast de veiligheid van zijn lijf leren kennen, via de levenszin weet hij dat het leven hem draagt, door de bewegingszin is hij vrij mens geworden. Wat wil je nog meer?, zou je kunnen denken. Wel, de kroon op dit werk is de zekerheid: 'ik ben een ik, ik doe er toe'. Het is de verdienste van de evenwichtszin om het kind dat te leren. Oriëntatiezin kunnen we dit zintuig ook noemen. Al bewegend, door vallen en opstaan, leert het kind: waar ik ook ben, ik draag mijn eigen, unieke oriëntatiepunt bij me. Dat punt bepaalt waar ik op aarde ben, hoe mijn positie is ten opzichte van de drie ruimterichtingen. Doordat ik een centrum heb, heb ik ook de ruimte om me heen. Die ruimte kan ik delen. Andere mensen met hun centrum en ruimte kunnen in mijn ruimte binnen stappen, zonder dat ik mijn eigenheid hoeft op te geven. Hier begint de morele opvoeding.

Een mens is niet onderdeel van een soort, maar een uniek wezen, een soort op zich.

Vanuit dit besef kunnen ouders deze fase in de hechting prima ondersteunen. En daarnaast zijn evenwichtsspelletjes, klimrekken en touwtjespringen goede hulpen. Als deze fase goed is doorlopen is een kind niet gauw uit balans. Als het minder goed is afgerond kan een minderwaardigheidsgevoel hem blijven ondermijnen.

In vier fases betreft een kind zijn aardse huis. De fases overlappen elkaar, ze zijn niet gescheiden. Elke fase levert zijn eigen bijdrage aan het rotsvaste vertrouwen van een kind in zichzelf. Als deze fases goed doorlopen zijn, kan een kind tegen een stootje. Als later in zijn leven zijn vertrouwen in zichzelf en de wereld aan het wankelen wordt gebracht, kan het toch altijd weer aanhaken bij deze eerste zekerheden.

Als een kind om de een of andere reden deze fases niet goed heeft kunnen doorlopen, is er altijd een herkansing mogelijk. Wanneer het kind dan nog kind is, kunnen zijn ouders en andere opvoeders aansluiten bij de wetmatigheden van de tastzin, levenszin, bewegingszin en evenwichtszin. Als het kind niet meer kind is, zal de volwassene de inhaalslag in eigen beheer moeten doen.

Het bijzondere is: als het vertrouwen in de eigen lichamelijke existentie goed is, is het gemakkelijk om vertrouwen te hebben in de leiding van de geestelijke wereld en in hoe die leiding op aarde wordt uitgevoerd. En andersom: wie vertrouwen kan hebben in de leiding van de geestelijke wereld en zich hecht aan de mensen die dit verzorgen, gaat zich beter thuis voelen op aarde, ook in zijn lijf.

Leren lopen door vallen en opstaan

De Christengemeenschap in Nederland 90 jaar

Op 7 februari 1926 werd de eerste mensenwijdingsdienst in Nederland gehouden door Friedrich Rittelmeyer in de studeerkamer van Gerrit Gerretsen in Den Haag. De eerste openbare diensten werden gehouden op Palmvrijdag 1926, in Den Haag door Emil Bock en in Amsterdam door Heinrich Ogilvie. De eerste mensenwijdingsdienst in de Nederlandse taal werd gehouden op Johannesdag 24 juni 1926 door Heinrich Ogilvie in Amsterdam. En de eerste Nederlandse gemeente werd gesticht op 13 november 1926 in Den Haag. Zo begon hier de beweging tot religieuze vernieuwing en daarmee werd ook in ons land een vernieuwd priesterschap geboren. Over de vernieuwing van het priesterschap schreef Rudolf Frieling in 1927 in het tijdschrift 'Die Christengemeinschaft' het artikel dat u hieronder vertaald aantreft.

Algemeen en bijzonder priesterschap

door Rudolf Frieling (1901 - 1986), een van de 45 stichters van de Christengemeenschap en van 1960 tot 1986 aartsbewindsdrager (vertaling: Marianne de Nooij)

Het was een van de grote verworvenheden van de Reformatie dat het 'algemene' priesterschap van de gelovigen weer betekenis kreeg. Deze oerchristelijke waarheid was uit beeld geraakt door het 'bijzondere' priesterschap van de Rooms-katholieke Kerk. Wie geen priester, monnik of non was, droeg het stempel van de minderwaardige leek. De arrogantie van de clerus verstikte in het bewustzijn van de gelovigen het algemene priesterschap. De Reformatie bracht de omslag. Zij stelde de rechtstreekse toegang tot God voor eenieder zeker en verkondigde de blijde boodschap dat God werd gediend in ieder eerlijk beroep, ook in het niet geestelijke beroep; het dienstmeisje dient op haar plek God minstens evenveel als de non.

Met de ontdekking van deze fundamentele inzichten ging het 'bijzondere' priesterschap in de Reformatie echter verloren; de sacramentele stroom droogde op. Omdat men het bijzondere priesterschap alleen kende van een hoogmoedige en in verval geraakte clerus, meende men dat dit onlosmakelijk verbonden was met dit 'papendom'. En zo werd het kind met het badwater weggegooid. Dit was een tragische noodzakelijkheid.

De Christengemeenschap kent opnieuw een

Rudolf Frieling in 1929

bijzonder of speciaal priesterschap. Het is geen wonder dat zij daarop vanuit protestantse hoek wordt aangevallen. Want daar kan men zich een bijzonder priesterschap niet anders voorstellen, dan dat het de gewone christenen degradeert tot minderwaardige leken en dat daarmee het algemene priesterschap van iedere gelovige weer wordt opgeheven. De Christengemeenschap kan echter laten zien, dat zij met het bijzondere priesterschap een totaal ander begrip verbindt, zodat het algemene priesterschap niet alleen niet wordt vernietigd, maar juist bevorderd.

Priester zijn is: mens zijn

Priester zijn betekent: bemiddelaar zijn tussen hemel en aarde. Wie alleen in het aardse werkt, zonder de geest in zijn werk te betrekken, is geen priester. Wie alleen een hoge geestelijke ontwikkeling nastreeft, zonder zich te verbinden met de aardse realiteit, is het evenmin. Wie vervalt tot deze eenzijdigheden is in de ware zin van het woord ook geen mens. Als actieve bemiddelaar tussen beide werelden in staan, dat is juist het wezen van het mens zijn.

Onder het mensenrijk zijn de rijken van de zichtbare schepping: steen, plant en dier. Boven de mens zijn de onzichtbare werelden van de hemelse hiërarchieën: van engelen (Angeloi) opstijgend naar de Cherubijnen en Serafijnen. Zonder de mens zou het dier het hoogste wezen zijn in de zichtbare schepping en de engel het onderste wezen in de onzichtbare schepping; daartussen zou een afgrond gapen.

Het dier kan de aarde niet met geest doordringen, het brengt de aarde slechts zijn onverloste driften. Een engel is wel een geestelijk wezen, maar heeft geen aardse handen. Tussen die beide werelden in staat de mens, zichtbaar en onzichtbaar tegelijk, met zijn ziel als brug tussen lichaam en geest. Wie slechts het hoogste dier wil zijn en de geest ontkent, is geen mens. Wie alleen engel wil zijn en de aarde met al haar nood vergeet, is geen mens. Mens zijn is: het dier in de eigen ziel verlossen

door de engel en de engel aardse handen geven. Zo wordt over de afgrond heen de brug geslagen die de zichtbare schepping scheidt van de onzichtbare. Het Latijnse woord voor priester is *pontifex*, dat betekent: bruggebouwer. Werkelijk mens zijn betekent dus: priester zijn. Menselijke waardigheid is priesterlijke waardigheid.

Wijding van de mens

Door de zondeval werd het mens zijn een onzekere zaak. De mens werd een afbreker van de aarde. Vanuit de twee werelden die hij in zich te verenigen had, werd hij zelf in tweeën uit elkaar getrokken. Sindsdien beweegt hij zich heen en weer tussen liefdeloze koude geestelijkheid en verslavend zingenot.

In Christus verscheen het ware, door God bedoelde beeld van de mens in al zijn reinheid op aarde. Zie de mens. Zie de priester. Hij verlost het lichaam en de aarde door de geest, hij leidde de geest vol liefde de aardse diepten in. Als de Herrezeene geeft hij het aardse leven zin. Hij draagt het glorievolle opstandingslichaam en is de Heer van de hemelkrachten op aarde.

Door hem kunnen wij mensen worden, priester worden; niet door eigen toedoen, maar door Christus in ons. Door Christus als priester in je op te nemen, ervaar je de wijding van de mens: mensenwijding. Het is duidelijk dat dit een lange ontwikkelingsweg is, dat we slechts geleidelijk aan tot mens, christen, priester worden. Het algemene priesterschap van de gelovigen is iets dat in wording is. Hier geldt de wijsheid van het Johannesevangelie: 'het zal zijn en is nu al'.

Het woord 'priester' kan in zijn ware betekenis slechts op Christus slaan. Het woord 'menspriester' heeft voor de gelovigen een apocalyptische betekenis. Priesters zijn we pas echt in het hemelse Jeruzalem, maar dit priesterschap waait als iets dat in wording is het heden binnen. Dat geldt voor alle gelovigen, voor allen die 'de heilbrengende macht van de Christus ervaren'.

Wat kan, vanuit dit gezichtspunt, het bijzon-

dere 'speciale' priesterschap van de wijdingsdrager aan het altaar betekenen? Het is een stuk Apocalyps, een stuk toekomst dat het heden binnen waait en steeds nieuwe impulsen geeft om naar de toekomst te streven. Het handelen van de priester aan het altaar openbaart als een oerbeeld de doorchristelijke mens van de toekomst.

Dat gebeurt niet vanuit de eigen kracht van de wijdingsdrager, voor wie het priesterschap evenzeer iets toekomstigs is als voor de gemeente. Het gebeurt dankzij het genadegeschenk van de priesterwijding. Ook de inzet-

'Johannes op Patmos', Hans Memling (1479).
Memlingmuseum St. Janshospitaal Brugge

ting van een christelijke wijdingsdienst vanuit de hogere wereld is een genadegeschenk, net zoals de openbaring van de Apocalyps aan Johannes dat was. Zowel de wijdingsdienst als de Apocalyps dragen het toekomstige het heden binnen. Een wijdingsdrager heerst niet; hij dient het wordende priesterschap van alle christenen, wanneer hij hun dat doel voor ogen houdt. Je kunt deze dienst in vrijheid aannemen, zoals je in vrijheid de Openbaring van Johannes kunt lezen of niet.

De spanning tussen heilig en profaan

De Reformatie zag dit apocalyptische karakter van de altaardienst niet in. Zij meent dat het algemene priesterschap gered is, wanneer iedere christen in principe diensten kan voltrekken. Daarmee wordt echter de eigenlijke vraag over het hoofd gezien. Het protestantisme heeft het idee van het algemene priesterschap niet diep genoeg begrepen, zodat het priesterbegrip zo goed als verloren ging. Doordat het algemene priesterschap van de gelovigen niet in zijn dynamiek, in zijn wordingskarakter werd begrepen, maar beschouwd werd als iets wat reeds bereikt was en door de vervlakking die daarmee optrad, verscheen het gevaar van het 'algemene lekendom'. Want zo ging het er immers aan toe in de praktijk – voor zover het katholieke bewustzijn niet nog doorwerkte – dat men met enig genoegen zei: 'De dominee is ook niets beter dan wij.'

Je kunt bijvoorbeeld ook zeggen: waarom zou de zondag een bijzondere dag in de week moeten zijn? Zou voor een christen niet iedere dag even heilig moeten zijn? Het kan een ontspannings- en rustdag zijn, maar om op zondagochtend met 'heilige' gevoelens wakker te worden, dat zou je je toch moeten afwennen; want elke dag zou voor een christen een zondag moeten zijn. Dit is zonder twijfel consequent gedacht, maar het gevolg van dit 'algemene zondagschap' zal zonder meer de profane grijsheid van alle dagen zijn. Zolang we nog niet in het hemelse Jeruzalem zijn, hebben we de spanning tussen heilig en

profaan nodig, de spanning tussen de naar ons toe bewegende toekomst en het nog ongelouterde heden. Anders ontbreekt de stimulans, de dynamiek, en verzinkt alles in trage willoosheid. De logische redenering alleen krijgt het echt niet voor elkaar, als hij van het leven vervreemd is geraakt. De theoretici zijn altijd al een ongeluk voor de mensheid geweest. De theoretici van de vrijheid voerden uiteindelijk de guillotine in, de theoretici van het algemene priesterschap werkten toe naar een algemeen lekenschap.

Oerbeeld van alle beroepsuitoefening

Om misverstanden te voorkomen, wordt nog een keer benadrukt dat we het algemene priesterschap niet als utopie terzijde schuiven, in tegendeel. De Christengemeenschap gaat een praktische weg om dat ideaal steeds meer te verwerkelijken. Zulke idealen moet je niet dood debatteren, maar realiseren. Het op de goede manier hanteren van het bijzondere priesterschap en van de wijdingsdienst is een praktische hulp voor deze verwerkelijking.

Dat wordt nog duidelijker als we van hieruit de grote gedachte uit de Reformatie belichten van het wereldlijke beroep als godsdienst-oefening. De dienst aan het altaar in de Christengemeenschap drukt de andere beroepen niet omlaag als minderwaardige profaniteit van leken. Veeleer helpt het de wereldlijke beroepen om steeds priesterlijker te worden, in de zin van het algemene priesterschap van alle christenen.

De dienst aan het altaar schetst het oerbeeld van alle ware beroepsuitoefening met korte, karakteristieke streken in de vier hoofddelen van de mensenwijdingsdienst: evangelie, offer, verwandeling en communie.

Het beroep dat je uitoefent in de zin van het algemene priesterschap, is daadwerkelijk een 'beroep'. Je voelt je er vanuit Gods wil toe geroepen om op deze of gene wijze, op dit of dat gebied een bruggenbouwer te worden tussen hemel en aarde. Je onderneemt een bepaalde activiteit, omdat je de roep van boven hebt gehoord en weet, dat je door je

engel wordt geleid.

Je beantwoordt de roep met overgave, met de inzet van je krachten om je taak te vervullen. Zonder toewijding, zonder offer, zonder vroomheid kun je je beroep niet menswaardig uitoefenen.

Dan kan de brug worden geslagen, zodat in het zichtbare het onzichtbare binnenstroomt en er verwandeling optreedt. Het ware beroep verwandelt de aarde.

Door je ervan bewust te worden, dat je vanuit je eigen bescheiden positie meewerkt aan de verwandeling van de aarde, doordat de geest naar binnen straalt, neemt je bevrediging toe, schenkt het je vrede. Je beroep wordt meer en meer tot levensbrood en je begint iets te vermoeden van de waarheid in het woord van Christus: 'Mijn voedsel is, dat ik de wil doe van Hem die mij gezonden heeft en zijn werk voltooi' (Joh. 4:34).

In deze vier stappen: roep, overgave, verwandeling en bevrediging kun je het wezenlijke van het ware beroep, dat in de zin van het algemene priesterschap van alle christenen uitgeoefend wordt, kort en bondig samenvatten.

Worstelend realiseren

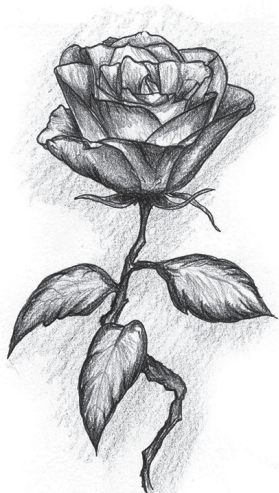
Zonder twijfel moeten vandaag de dag veel mensen werken op een manier die niet aan dit ideaal beantwoordt. Zulke mensen zullen het bovenstaande wellicht als een farce ervaren. Dat zijn we ons wel bewust en we zouden tegen hen willen zeggen: we denken niet te licht over de tragiek van jullie lot, maar daarom mogen we nog niet het ideaal van het echt menswaardige beroep vergeten. Juist omdat de huidige tijd daar zo ver van verwijderd is geraakt, hebben we de plicht om dit ideaal net zo lang de wereld binnen te roepen, totdat het zich kan gaan belichamen.

De vier ervaringen: roep, overgave, verwandeling en vrede zijn de vier delen van de mensenwijdingsdienst. Het *evangelie* klinkt als een roep vanuit het engelenrijk, we staan op en ontvangen onze roeping. De beelden van de hoog geheven kelk en de opstijgende wierook in het *offer* wekken onze overgave.

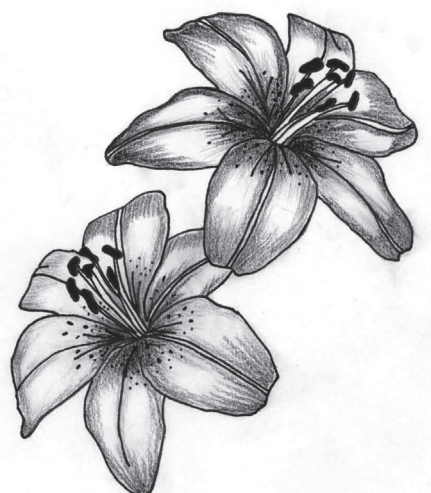
De *verwandeling* openbaart het geheim, hoe hemel en aarde samenwerken en aardse substantie tot woonplaats voor God wordt: brood en wijn worden tot lichaam en bloed van Christus. De *communie* voedt ons en schenkt de innerlijke bevrediging, bevrediging in diepste zin. De voorbereidende communiegebeden ademen reeds vrede. En de priester spreekt tot degene die het heilige maal ontvangt de woorden: 'De vrede zij met u.'

In het beleven van dit oerbeeld kan iedereen het ideaal en de streefkracht voor zijn eigen individuele beroep ontvangen. De dienst aan het altaar ontsteekt het streven naar het algemene priesterschap. Zou je het algemene priesterschap slechts zo willen zien dat iedereen de sacramenten mag voltrekken, dan zou het denken erover spoedig ten einde zijn; alsof je dit algemene priesterschap niet juist in je wereldlijke beroep, in je dagelijkse leven al worstelend zou moeten realiseren.

Wat de wijdingsdrager aan het altaar voltrekt, dat wil zich juist concreet ontvouwen in uiteenlopende levensomstandigheden, zoals het oerbeeld van de plant hier tot een roos en daar tot een lelie wordt.

Roos

Lelie

Dienend meewerken

Wanneer je het ideaal voor menselijke activiteit zou willen weergeven, kun je zien hoe hier de begrippen van de cultus bij betrokken kunnen worden. Zo zegt iemand bijvoorbeeld: de leraar voor de klas voelt zich 'als een priester aan het altaar'. Of: een geleerde zou 'een priester van de waarheid' zijn. Of: een bepaalde persoon heeft iets 'priesterlijks' in zijn wezen. Of: het ware denken is 'communie'. Daarom moet er een altaardienst zijn, zodat zulke idealen begrijpelijk zijn en mogelijk worden.

Het 'bijzondere' priesterschap, zoals de Christengemeenschap dit als een geschenk van boven beheert (zoals ook de Apocalyps zo'n geschenk is), is niet tegengesteld aan de verworvenheden van de Reformatie. Het behoedt deze verworvenheden juist voor vervlakking en voor het omslaan in hun tegendeel. Het verlost deze verworvenheden uit de Babylonische ballingschap van de theorie en werkt er dienend aan mee de grote idealen van de Reformatie te verwerkelijken.

Boeken

Per dag een hoofdstukje

**Verbinding met de gestorvenen - Het belang
van wederzijdse ondersteuning**

Renée Zeylmans

Uitg. Cichorei 2015, 153 p. €17,50

door Thom Kloes (gemeente Zeist)

Is er contact met gestorvenen mogelijk dat verder gaat dan herinneringsbeelden? Hoe kan ik dat ontwikkelen, hoe wordt het contact ervaarbaar en wat is dan de betekenis ervan? Velen zullen deze vragen met zich meedragen. Het zijn onderwerpen die in de belangstelling staan en langzamerhand minder door taboes omgeven lijken te zijn dan nog niet zo

Renée Zeylmans

Verbinding met de gestorvenen

Het belang van wederzijdse ondersteuning

lang geleden. Toch is het vinden van antwoorden niet gemakkelijk. We begeven ons in fascinerende buitenzintuiglijke gebieden, waar illusies en projecties van persoonlijke verlangens zich al snel tussen onszelf en de werkelijkheid plaatsen.

Wie houvast zoekt op deze weg kan te rade gaan bij Rudolf Steiner (onder meer 'De wereld van de gestorvenen' en 'Leven met de doden') en bij meer recente literatuur zoals van Arie Boogert ('Met de doden leven' en 'Ons voorland'), Margarete van den Brink, Hans Stolp en Renée Zeylmans. In haar boekje 'Verbinding met de gestorvenen' benadert Renée Zeylmans wederzijdse banden tussen de mens op aarde en zij die in de geestelijke wereld leven. Meer dan we in het dagelijks leven beseffen, kunnen we invloed uitoefenen op het bewustzijn van degenen die in het hiernamaals verblijven. Omgekeerd hebben zij een grote invloed op de weg die wij men-

sen hier op aarde gaan. Dat is het thema van dit boek.

Verwacht geen logisch opgebouwde beschouwing hoe deze verbinding in het bewustzijn te brengen en te ontwikkelen is. Die moet niet in dit boek gezocht worden. Het boek bestaat uit 42 min of meer los van elkaar staande hoofdstukjes, waarvan sommige niet meer dan twee pagina's beslaan. Zij kunnen los van elkaar gelezen worden, al naar gelang de titel aanspreekt. Wie het boek in één keer wil uitlezen, loopt de kans het gevoel te krijgen in cirkels rond te draaien. Het leent zich er meer voor, bijvoorbeeld per dag, een hoofdstukje lezen en dat vervolgens in alle rust te overwegen en te laten bezinken. Enige vertrouwdheid met antroposofische gezichtspunten over het leven na de dood is daarbij wel gewenst.

Als we kijken naar de afzonderlijke hoofdstukjes dan zien we een variatie, waarbinnen sommige direct betrekking hebben op de titel van het boek en andere meer zijdelings. In elk hoofdstukje zijn in overvloedige mate citaten opgenomen, die beslaan soms zelfs meer dan twee derde van de tekst. Het zijn veelal citaten van Rudolf Steiner maar ook een variëteit aan andere auteurs komt aan bod, van Godfried Bomans tot Dan Lindholm om maar eens een willekeurige greep te doen. Niet zelden ook komen getuigenissen of ervaringen van Zeylmans' cliënten voor het voetlicht. Een breed palet dat door de eigen teksten van de schrijfster wordt omlijst, soms zonder heldere inbedding. De inhoud van het boek steunt grotendeels op de citaten en parafrases. Als studieboek leent het zich nauwelijks.

Wie op zoek is naar verbinding met gestorvenen kan in dit boek koers aangevende lichtpuntjes vinden. Er staan fragmenten in die uitnodigen om er een verhouding mee aan te gaan, eigen activiteit te ontplooien.